

Пісковець Ірина Ярославівна

Конспекти уроків з правознавства у 9 класі з тем: «Причини виникнення держави. Поняття й ознаки держави», «Державний лад. Форми держави. Державна влада. Функції держави», «Практичне заняття. Влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування»

Вчитель історії та правознавства

**Пісківська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів Пісківської сільської ради
Костопільського району Рівненської області
Робота підготовлена у вересні 2017 року**

Урок № 2. Причини виникнення держави. Поняття й ознаки держави

Тип уроку: урок засвоєння нових знань

Після цього заняття учні зможуть:

- пояснювати та застосовувати поняття «держава»;
- висловлювати судження щодо ролі держави в житті людини і суспільства;

Перебіг уроку

I. Підготовчий етап та перевірка вивченого (10 хв.)

1. Перевірка готовності класу до уроку

2. Перевірка домашнього завдання

Звертаємо увагу учнів на те, що на попередньому уроці вони ознайомилися з поняттям право та предметом правознавство. Для перевірки домашнього завдання пропонуємо провести фронтальне опитування стосовно того, коли право допомагало їм чи членам сім'ї врегулювати певну життєву ситуацію та заслуховуємо вірші, загадки чи прислів'я стосовно значення права у житті людини.

II. Основний етап (25-30 хв.)

1. Оголошення теми, визначення навчальних цілей (очікуваних результатів) уроку.

У передньому слові нагадуємо, що вперше з поняттям «держава» ми зустрілися на уроках історії Стародавнього світу. А на сьогоднішньому уроці ми розглянемо виникнення держави з юридичної точки зору.

Потім оголошуємо теми уроку та визначаємо навчальні цілі.

2. Опрацювання нового навчального матеріалу. Формування та вдосконалення вмінь і навичок.

1. Причини виникнення держави

На цьому етапі заняття, дотримуючись послідовності, запропонованої в підручнику, пропонуємо учням прочитати самостійно пункт 1 параграфу 2 та відтворити причинно-наслідковий зв'язок виникнення держави у схемі на с. 18 підручника.

Орієнтовна відповідь: 1 – розвиток товарного виробництва;
2 – поява приватної власності.

Далі пропонуємо учням пригадати матеріал з історії та визначити особливості появи держави у різних регіонах.

Орієнтовні відповіді: виникли у долинах річок, землеробство, теплий клімат; Єгипет, Дворіччя, Індія, Китай

2. Ознаки держави

Відповідно до алгоритму, запропонованого у підручнику, пропонуємо учням викласти свої міркування щодо слова «держави» за допомогою прийому «Асоціативний кущ» та на основі його дати визначення.

Орієнтовна відповідь: **держави:** територія, кордони, населення, президент, гроші, символи, закони тощо.

Далі пропонуємо учням ознайомитися із запропонованим у підручнику визначенням та порівняти їх.

Продовжуючи вивчення питання, об'єднуємо учнів у групи та пропонуємо розглянути схему на с. 19 і пояснити одну з ознак держави. При цьому учні мають навести приклади, що ця ознака притаманна Україні. Вислуховуємо 2-3 представників груп.

Орієнтовні відповіді:

- державний суверенітет – Україна самостійна у проведенні внутрішньої та зовнішньої політики;
- система права – існує Конституція – Основний закон держави, система законів та підзаконних актів;
- апарат публічної влади – Президент, Кабінет міністрів, Верховна Рада, місцеві органи влади тощо;
- податкова та фінансова система – громадяни сплачують податки, гривня;
- апарат примусу – поліція, органи внутрішніх справ, судова система;
- територія, обмежена кордонами та поділ населення за територіальною ознакою – має чітко визначену територію, яка поділяється на області, райони, АРК тощо.

3. Що таке державна влада

Варіантом організації цього етапу уроку може бути залучення учнів до читання пункту параграфа (с. 20) та пошуку відповіді на запитання: що таке «влада», «державна влада», «соціальна влада».

Далі пропонуємо учням порівняти державну владу і соціальну за допомогою прийому «Кільця Вєнна».

Орієнтовна відповідь:

Державна влада	Спільне	Соціальна влада
Вища за інші, поширюється на все населення, регулює найважливіші сфери, має особливі засоби впливу	Поширюється на людей, регулює певні відносини,	Поширюється на групу населення, має різновиди, регулює певні відносини

4. Функції держави

На цьому етапі уроку вчитель організовує роботу в тій послідовності, яку запропоновано в підручнику (с. 21): прочитати пункт параграфа, заповнити таблицю та навести приклади до кожної з груп функцій держави.

Орієнтовна відповідь:

Функції держави		
За сферою виконання	За часом виконання	За соціальним значенням

завдань					
<i>Внутрішні</i>	народовладдя, соціальний захист, охорони прав і свобод громадян, публічного порядку, гарантування законності.	<i>постійні</i>	Оподаткування, оборона країни	<i>основні</i>	законодавча, виконавча, судова, правоохоронна
<i>зовнішні</i>	зовнішньоекономічне партнерство, оборона країни, співробітництво з іншими державами	<i>тимчасові</i>	ліквідація стихійного лиха	<i>додаткові</i>	це складники основних функцій: оборона країни – зміцнення збройних сил, розвиток НТП для забезпечення їх озброєнням тощо.

III. Завершальний етап (10 хв.)

Для підбиття підсумків уроку пропонуємо учням відповісти на запитання підручника: 1. Які причини виникнення держави? 2. Що таке держава, які її основні ознаки? 3. Які особливості притаманні державній владі? 4. Що таке функції держави? Які вони? 5. На основі схеми пояснити, що таке внутрішня і зовнішня сторони державного суверенітету. Подумайте, що змінилося в Україні після проголошення її суверенітету в 1991 році. 6. Поясніть значення держави в житті суспільства. Проілюструйте свою думку історичними прикладами. 7. Томас Гоббс порівняв державу з Левіафаном: «З пащі його виходить полум'я, вискакують вогненні іскри. З ніздрів його виходить дим, неначе з киплячого горщика чи казана. Подих його розпалює вугілля... На шиї його живе сила, і перед ним біжить жах». Як ви думаєте, що мав на увазі філософ під кожною рисою потвори, яку він описав?

Домашнє завдання

- Наприкінці уроку коментуємо домашнє завдання на с. 22, пропонуючи учням:
- вивчити і пояснити нові поняття і терміни.
 - проаналізувати матеріали мас-медіа та знайти у них інформацію про те, як Українська держава виконує ту чи іншу функцію. Занотувати кілька прикладів у зошит.
 - Сучасна наука пов'язує процес виникнення держави (і юридичного права) з різними чинниками. Розгляньте схему й висловіть власну думку, який із них найважливіший.
 - Поміркуйте: якби сьогодні зникла держава, як це позначилося б на вашому житті.

Урок № 3. Державний лад. Форми держави. Державна влада. Функції держави

Тип уроку: комбінований

Після цього заняття учні зможуть:

- характеризувати функції держави, державний лад;
- описувати елементи державного ладу;
- називати ознаки державної влади;
- пояснювати та застосовувати поняття «форма держави».

Перебіг уроку

I. Підготовчий етап та перевірка вивченого (10 хв.)

1. Перевірка готовності класу до уроку

2. Перевірка домашнього завдання

Звертаємо увагу учнів на те, що на попередньому уроці вони ознайомилися з основними ознаками держави та державної влади. Для перевірки домашнього завдання пропонуємо використати прийом «**Термінологічна розминка**». Розміщуємо на дошці дерево з листочками, на яких написані терміни попереднього уроку як-от: держава, державна влада, функції держави, соціальна влада. Запрошуємо учнів за бажанням пояснити термін, отриманий ними на листку уявного дерева.

Далі пропонуємо учням презентувати результати роботи із ЗМІ щодо функцій, які виконує держава Україна та повідомити свої міркування стосовно ролі сучасної держави у житті людини. (с. 22)

II. Основний етап (25-30 хв.)

1. Оголошення теми, визначення навчальних цілей (очікуваних результатів) уроку.

На цьому етапі уроку вчитель організовує роботу в тій послідовності, яку запропоновано в підручнику. Для активізації пізнавальної діяльності учнів пропонуємо їм поміркувати над висловами, запропонованими у підручнику (с. 23) та дати відповіді на запитання: Чим різняться держави, описані в кожному з них? З якими висловами ви погоджуєтесь одразу, а які змушують замислитися?

Потім оголошуємо теми уроку та визначаємо навчальні цілі.

2. Опрацювання нового навчального матеріалу. Формування та вдосконалення вмінь і навичок

1. Що таке державний лад

На цьому етапі заняття, дотримуючись послідовності, запропонованої в підручнику, пропонуємо учням прочитати самостійно перший абзац пункту 1 параграфу 3 та порівняти поняття «держава» та «державний лад».

Орієнтовна відповідь: державний лад – це будова, внутрішнє облаштування держави.

Далі ділимо дітей на групи, пропонуємо учням використовуючи схему, пояснити сутність кожного з елементів форми держави. Навести приклади з історії чи географії, аби розкрити кожен зазначений елемент.

2. Форми державного правління, територіального устрою та політичного режиму

На цьому етапі так само доречно дотримуватися послідовності, запропонованої в підручнику. Учні діляться на групи та виконують завдання: прочитайте фрагмент тексту і обміняйтеся відповідями на запитання. Результати роботи повідомляють класу.

III. Завершальний етап (10 хв.)

Для підбиття підсумків уроку пропонуємо учням відповісти на запитання підручника та проілюструвати основні поняття уроку прикладами сучасних держав: 1. Що таке державний лад? 2. Що називають формою держави, які її складники? 3. Які існують види форм державного правління, державного устрою та політичного режиму? та на вибір у парах складають перелік критеріїв (ліній, показників) для порівняння понять: а) абсолютна і обмежена монархія; б) парламентська і президентська республіки; в) унітарна держава і федерація; г) федерація і конфедерація.

Орієнтовні відповіді: А – характеристика влади монарха, його повноваження; Б – обрання президента, формування уряду, відповідальність уряду; В – наявність державних утворень, конституції, суверенітет; Г – наявність суверенітету, статус суб'єктів.

За наявності часу пропонуємо учням прочитати уривок із твору Лесі Українки «Державний лад», вибрати із нього та пояснити поняття, пов'язані з темою уроку. (політичний устрій, державний лад)

Домашнє завдання

Наприкінці уроку коментуємо домашнє завдання, пропонуючи учням вивчити та прокоментувати нові терміни і поняття, пошукати визначення запропонованих у підручнику додаткових термінів та заповнити у зошитах схему (с. 28).

Урок № 21. Практичне заняття. Влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування

Тип уроку: застосування нових знань, умінь та навичок

Після цього заняття учні зможуть:

- описувати шляхи влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування;
- аналізувати окремі статті Сімейного кодексу України;
- розв'язувати правові ситуації з використанням знань і положень сімейного законодавства України;
- вчиняти власні дії відповідно до норм сімейного права.

Перебіг уроку

I. Підготовчий етап та перевірка вивченого (10 хв.)

1. Перевірка готовності класу до уроку

2. Перевірка домашнього завдання

Звертаємо увагу учнів на те, що на попередньому уроці вони ознайомилися з окремими положеннями сімейного права. На цьому етапі уроку пропонуємо учням пограти у гру «Вірю – не вірю» стосовно прав та обов'язків батьків та дітей.

Орієнтовні запитання:

1. Правовий статус дитини особа має до повноліття. (+)
2. Права та обов'язки батьків ґрунтуються на походженні дитини від цих батьків. (+)
3. Бабуся і дідусь мають право піклуватися про дитину. (-, покладено обов'язок)
4. Мати має переважне право на виховання дитини. (-, рівні)
5. Батьки мають право обирати методи виховання дітей. (+)
6. Права та обов'язки батьків і дітей носять майновий та особистий немайновий характер. (+)
7. Батьки мають право піклуватися про здоров'я дитини, її розвиток. (-, зобов'язані)
8. Батьки дбають, аби дитина здобула повну загальну середню освіту. (+)
9. Спір батьків стосовно дітей вирішують бабуся і дідусь. (-, суд або служба у справах дітей)
10. Батьки зобов'язані утримувати своїх дітей до повноліття. (+)
11. Повнолітні діти зобов'язані утримувати своїх непрацездатних батьків. (+)
12. Дитина з 16 років має право звернутися до суду з позовом про позбавлення батьківських прав. (-, з 14 р.)

Далі пропонуємо учням презентувати результати виконання завдання з аналізу юридичних ситуацій. (с. 138)

Орієнтовні відповіді: А – порушено, батьків можуть позбавити батьківських прав, дитину вилучити з сім'ї;

Б – порушено, притягнути до відповідальності за порушення прав матір, батько може бути позбавлений батьківських прав;

В – порушено, поскаржитись у службу у справах дітей;

Г – порушено, притягнути до відповідальності за використання неналежних методів виховання.

II. Основна частина (25-30 хв.)

1. Оголошення теми, визначення навчальних цілей (очікуваних результатів) уроку.

У передньому слові нагадуємо, що батьки найчастіше сумлінно ставляться до виховання дітей, але, як бачимо із ситуацій, що розглядалися вдома, бувають випадки неналежного виховання та порушення прав дітей. дитину вилучають із сім'ї. Як облаштовується її подальше життя ми і дізнаємося на сьогоднішньому уроці.

Потім оголошуємо теми уроку та визначаємо навчальні цілі.

2. Опрацювання нового навчального матеріалу. Формування та вдосконалення вмінь і навичок.

1. Як захищають права дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування

На цьому етапі заняття, дотримуючись послідовності, запропонованої в підручнику, пропонуємо учням, прочитавши правовий коментар та розглянувши схему на с. 140, дати відповідь на запитання підручника на с. 139 «Чому виникає необхідність державної охорони дитинства? Які є способи влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування?».

Орієнтовна відповідь: 1 – Згідно зі статтею 51 Конституції України, обов'язок охорони дитинства покладено на державу;

2 – опіка, піклування, усиновлення, патронат, прийомна сім'я, дитячий будинок сімейного типу.

2. Які права і обов'язки мають усиновлювачі

Пропонуємо учням відповісти на запитання підручника на с. 140 за допомогою прийому «**Мікрофон**»: «Хто такі усиновлювачі? Чи кожна повнолітня особа може всиновити дитину? Чому? Чи вважаєте ви, що усиновлення – це найкращий спосіб влаштування дитини, позбавленої батьківського піклування? Чому?».

Орієнтовні відповіді: - особи, які приймають дитину за рідну; - не усі, стан здоров'я, шкідливі звичка, майновий стан; - не завжди, бо можуть втрачатись зв'язок з кровними родичами.

Далі пропонуємо учням ознайомитися з правовим коментарем за допомогою прийому «**Плюс-мінус-цікаво**» та уточнити свої відповіді. Вислуховуємо 2-3 учнів.

На цьому етапі так само доречно дотримуватися послідовності, запропонованої в підручнику. Учні читають самостійно ст. 211 і 212 СКУ на с. 141 та за допомогою прийому «**Ланцюжок**» називають вимоги до майбутнього усиновлювача дитини. За допомогою прийому «**Займи позицію**» пропонуємо учням дати відповідь на запитання: «Кому ви надали б перевагу в разі усиновлення дитини: близькому родичеві, іноземцю чи особі, яка не має власних дітей. Чому?»

Далі пропонуємо дітям у групах проаналізувати ситуацію за схемою аналізу правової ситуації. Вирішіть, як її мають врегулювати. Порівняйте свою думку з рішеннями інших груп. Поясніть, чому усиновлення відбувається лише на підставі рішення суду.

Орієнтовна відповідь: Усиновленою може бути дитина, яка не має матері, батька або вона позбавлена їхнього піклування. – Мілана їх має, батьківських прав не позбавлені.

У разі позбавлення батьківських прав одного з батьків, дитину передають на виховання іншому з них, а якщо обох – родичам чи органам опіки і піклування. – Валерія не може самостійно вирішувати питання усиновлення Мілани, це вирішує лише суд, адже дитина втрачає правовий зв'язок з біологічними батьками і набуває з усиновлювачами.

Батьки мають переважне право перед іншими особами на особисте виховання дитини. – Батько не залучається до виховання дитини.

Якщо матір або батько ухиляються від обов'язку утримувати дитину, їх може зобов'язати робити це суд. – Матір не зверталася.

Рідних братів і сестер під час усиновлення не можна роз'єднувати. – Про старших дітей мова не ведеться.

Життя Валерії може налагодитись.

3. Що таке опіка й піклування

На цьому етапі уроку пропонуємо учням прочитати правовий коментар та індивідуально заповнити в зошиті таблицю. Вислуховуємо 2-3 учнів.

Орієнтовна відповідь:

Опікун, піклувальник зобов'язаний...	Опікун, піклувальник має право...	Опікун, піклувальник не має права...
виховувати дитину, піклуватися про її здоров'я, фізичний, психічний, духовний розвиток, забезпечити одержання дитиною повної загальної середньої освіти.	самостійно визначати способи виховання дитини з урахуванням думки дитини та рекомендацій органу опіки та піклування.вимагати повернення дитини від будь-якої особи, яка тримає її у себе не на підставі закону або рішення суду.	перешкоджати спілкуванню дитини з її батьками та іншими родичами, за винятком випадків, коли таке спілкування суперечить інтересам дитини.

4. Які інші шляхи влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування

На цьому етапі так само доречно дотримуватися послідовності, запропонованої в підручнику. Пропонуємо учням пригадати вже названі способи влаштування дітей, позбавлених батьківських права, та за допомогою прийому «**Мозковий штурм**» пояснити поняття «патронат».

Орієнтовні відповіді: утримання, захист, допомога, тимчасово тощо.

Далі пропонуємо учням порівняти свої думки із положеннями сімейного законодавства, прочитавши ст. 252, 254 та 255 СКУ на с. 143 підручника. Заслуховуємо відповіді 1-2 учнів.

Продовжуємо вивчення навчального матеріалу, пропонуючи учням висловити свої міркування стосовно того, що таке прийомна сім'я? Як вони уявляють дитячий будинок сімейного типу? Чи можна назвати прийомну сім'ю сім'єю в юридичному сенсі? Далі пропонуємо учням порівняти свої думки із правовим коментарем.

Для підведення підсумків пропонуємо учням проаналізувати правову ситуацію на с. 145.

Орієнтовна відповідь: вчитель фізкультури Ярослав Ярославець не може бути патронатним вихователем у Миколки, оскільки ст. 252 СКУ говорить: «Сім'я патронатного вихователя – це сім'я, в якій за згоди всіх її членів повнолітня особа, яка пройшла спеціальний курс підготовки, виконує обов'язки патронатного вихователя на професійній основі. Патронатний вихователь – це особа, яка за участі членів сім'ї надає послуги з догляду, виховання та реабілітації дитини у своїй сім'ї.» Тобто органи опіки і піклування дотримались вимог СКУ, а Ярослав не пройшов спеціальний курс підготовки та працює вчителем фізкультури, а має бути лише патронатним вихователем.

III. Завершальний етап (10 хв.)

Для підбиття підсумків уроку пропонуємо учням заповнити у зошитах листок само оцінювання, розміщений у підручнику на с. 145.

Домашнє завдання

Наприкінці уроку коментуємо домашнє завдання, пропонуючи учням проаналізувати ситуацію за схемою аналізу правової ситуації та записати 2–3 аргументи на користь кожної зі сторін спору. Якби вони були суддею, яким чином вирішили б цей спір? Аргументи на користь власної позиції запишіть у зошит. У групах виконати: I група – завдання 2 на с. 146: прокоментувати зміст українських народних приказок; II група – завдання 3 на с. 146: написати твір-роздум (до 100 слів) про значення сім'ї у житті дитини.